

לבעינה של תורה

שיחות שנמסרו בבית המדרש על ידי ראש הישיבה הרב ברוך וידר שליט"א

שיחה תז

יג בחשוון תשפ"ב

פרשת "וירא"

"כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע"

חשיבות לימוד גמרא בעיון (א)

"לַעֲסוֹק בְּדַבְרֵי תוֹרָה"

בשבוע שעבר עסקנו בחשיבותם של לימודי בקיאות, כדברי רב כהנא¹: "ליגמר איניש והדר ליסבר". הדגשנו הן את חשיבות רכישת היקף במסכת הישיבתית, שניתן לסיימה בזמן חורף זה על ידי לימוד דף אחד בכל יום, והן על לימוד 'הדף היומי' כדבר משמעותי ההולך ומתפשט המשליך על כל צורת החיים, ובפרט על חייו מי שכבר אינו מצוי בישיבה. אכן, לימוד הבקיאות די פשוט לנו - הוא בדרך כלל קל יותר ואף מעניק תחושת סיפוק כאשר מסיימים מסכת לעיתים קרובות. לכן רבים אוהבים ללמוד מסכתות קצרות, כתענית ומגילה, שניתן לסיימן מהר. במהלך חורף זה ניתן להספיק את כל המסכתות הללו במסגרת 'הדף היומי' עד ל-ה' באדר.

ברצוני לעסוק היום בחשיבות לימודי העיון, המהווים בסיס של העולם הישיבתי, אך יחד עם זאת לימודים

אלו מעוררים קושי רב, שברצוני לעמוד עליו משני כיוונים.

דבר ראשון - לימודים אלו מצריכים עמל שכלי ונפשי גדול המהווה קושי ואתגר. בפרט עבורנו החיים בדור בו הכל מגיע בקלות וניתן להשיג מידע בלא כל מאמץ. אמנם, ידיעות אלו הנרכשות בקלות הן רק ידיעות חיצוניות וחסרות עומק. לעומת זאת, על ידי לימוד עיון נכנסים לפנימיות העניין ולליבתו. מאפיין זה נוגד את הטבע החברתי והאנושי הרווח כיום, ואילו בנוגע לימוד התורה זוהי התכלית העיקרית.

הדבר השני המקשה עלינו הוא חיסרון בצד האידאולוגי שבדבר. לא ברור לנו מדוע חשוב כל כך להתאמץ בבירור הסוגיות, שהלוא אין ברשותנו חצר של שותפים ואין בכוונתנו לבנות בין חצרנו לחצר שכנינו כותל מגִּיל או מגזית... מתוך כך אנו חשים זרות מסוימת כלפי הסוגיה, שנראית לנו כביכול אינה נוגעת לנו ואנו חסרי מוטיבציה להשקיע בה.

עלינו לגשת ללימוד התורה
מתוך מבט עליון
המתבונן על הלימוד
כעצם התכלית

¹ שבת, דף סג, עמוד א

אכן, לימוד תורה אינו משימה קלה ומצריך עמל גדול. לשם התמלאות בכוחות וברצון יש לבנות את הבנת התכלית, לברר את חשיבות העמל והמאמץ בסוגיות הקשות הללו בעומק ובעיון. כאשר ישנו חוסר בצד זה מעדיפים ללמוד בקיאות, 'משנה ברורה' או הלכה, במקום לעמול בסוגיות שקשה להיות מצויים בהן. דבר זה מוביל לחוסר מוטיבציה, בפרט בדורנו הרוצה לראות בכל דבר את הרווח שיפיק ממנו ובאופן מידי.

הִבְרֹו נְשָׂאֵי כָּלִי ה'

אנו חיים כיום בעולם תכליתי, השואף ורגיל לראות תוצאות והנאות מיידיות. לא זו בלבד שדפוס חיים זה מקשה על עצם לימודי העיון, אלא זהו אחד הפיתויים הקשים שיש באינטרנט, המעניק לאדם שכרון חושים של הישגים מידיים ושל הנאות מדומות בקלות מרובה וללא מחוייבות. זהו ניסיון גדול מאוד האורב לפתחנו. אם אדם לא יגדור בעד עצמו כמעט אין סיכוי שלא ייכשל ויהרוס את חיי עצמו ומשפחתו. אם מישו חושב שלגביו המציאות אינה כך כדאי שילך לבדיקה רפואית². לפיכך כתב לנו מו"ר הרב נבצל שליט"א, גדול הדור, **שישנה חובה גדולה וגמורה להתקין סינון נטספארק וכדומה ובירך את העושים כך בברכה גדולה**, וכמובן כולנו מעוניינים לקבל את ברכתו של הרב נבצל. חובה עלינו לקחת את הדברים אל הלב ולמעשה.

אי התקנת סינון על המכשיר נובעת רק מעצת היצר המטעה ומרמה אותנו. מתוך עצת היצר החפץ להכשילנו, משכנע האדם את עצמו בכל מיני תירוצים לא אמיתיים ובשלל סיבות של הבל. יש לשים לב לכך וליזהר מליפול בפח שהיצר טומן לנו.

נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע

לשם הבנת ערך העמל בסוגיות הגמרא נתבונן במספר מקורות. ישנה גמרא מופלאה במסכת שבת המתארת

את מתן תורה³: **"דרש רבי סימאי: בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים, אחד כנגד 'נעשה' ואחד כנגד 'נשמע'".** הגמרא מאריכה אודות מעלתם של ישראל שהקדימו "נעשה" ל"נשמע", ויש להבין את העניין.

כותב על כך הרב זצ"ל ב'אורות התורה'⁴: **"הקדמת נעשה לנשמע מציינת את הוקרת התורה מצד סגולתה האלוקית, יותר על מה שראוי להוקירה מצד הצורך של התועלת המעשית שיש בלימודה. כי כיוון שכבר נאמר 'נעשה', הרי הקישור אל ערך הלימוד המעשי הוא כבר בכלל, ו'נשמע' מציין את הקישור אל ערך הלימוד הסגולי".**

על מנת לבאר את דברי הרב זצ"ל נקדים להביא את דברי שו"ת 'בית הלוי', ספר חשוב מאוד בעולם הישיבות, שחובר על ידי הרב יוסף דוב הלוי סולובייצ'יק מבריסק זצ"ל, שכיהן שנים ארוכות כראש ישיבת וולוז'ין. בהקדמתו המופלאה הוא עוסק בדברי הגמרא הללו ושואל: בדברי הגמרא מבואר שכל אחד מעם ישראל זכה לשני כתרים בשל הקדמתם "נעשה" ל"נשמע", מדוע הגמרא תולה בכך את קבלת המדרגה הרוחנית העצומה של מתן תורה? הוא מלמדנו לימוד נפלא, שלפיו נבין את דברי הרב זצ"ל וביכולתו אף לשפוך אור על השאלות בהן פתחנו.

באופן פשוט כאשר אנו מתבוננים בדברים המתרחשים בעולם עומד בבסיס המבט שלנו האמון שאנו רוכשים כלפי הקב"ה. הגמרא מספרת⁵ על רבא שבהיותו שקוע בלימוד סוגיה הוא לא הרגיש שהוא דורך על אצבעותיו עד כדי כך שנזל מהן דם. ראה זאת מין אחד ולעג לו: "אתם עם פזיז' דקדמיתו פומייכו לאודנייכו! הסכמתם לחתום על התחייבות מבלי לדעת את הכתוב בה! וכי כך ינהג אדם נורמלי?" השיב לו רבא: "אינך מבין את מהותו של עם ישראל - יש לנו אמון בקב"ה! מערכת

³ דף פח, עמוד א

⁴ פרק ח, סעיף א

⁵ שבת, דף פח, עמוד א: "ההוא מינא דחזייה לרבא דקא מעיין בשמעתא, ויתבה אצבעתא ידיה תותי כרעא, וקא מיץ בהו, וקא מבען אצבעתיה דמא, אמר ליה: עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו, אכתי בפחזותייכו קיימיתו! ברישא איבעיא לכו למשמע, אי מציתו - קבליתו, ואי לא - לא קבליתו. אמר ליה: אנו דסגינן בשלימותא כתיב בן (משלי יא, ג): 'תַּתֵּן יְשָׁרִים תִּתְּנָם', הֵן אִנְשֵׁי דסגן בעלילותא כתיב בהו: 'וְסֵלֶךְ בּוֹגְדִים יִשְׁדֹּם'."

² מספרים שאחד מתלמידי ישיבת כפר חסידים ביקש מהמשגיח הרב אליהו לופיאן זצ"ל אישור ליציאה מהישיבה בחודש אלול והצהיר שלא ייכשל במראות אסורות. לשמע דבריו שאל המשגיח לשמו ולשם אימו. הבחור תמה ולא הבין את הקשר שבין הדברים. השיב לו המשגיח: "גם כשאני יוצא לתחנה המרכזית אני עלול להיכשל במראות אסורות, על אף זקנותי וחולשת ראייתי. אם בחור בגילך לא נכשל בכך, הרי שהוא חולה וצריך להתפלל לרפואתו!"

היחסים שלנו עימו מיוסדת על אהבה ואמון וזוהי מהותנו".

זוהי משמעותה הפשוטה של הקדמת נעשה לנשמע - נעשה מבלי לשמוע, כפי שאמר אותו מין לרבא.

"ולומדי תורתך לשמה"

'בית הלוי' עומד על עניין הכתרים להם זכו בגלל הקדמה זו ושופך עליהם אור חדש. הוא מביא את דברי ה'זוהר' הקדוש⁶: "עשייה - בעובדין טבין, ושמיעה - באורייתא" - 'נעשה' במצוות ו'נשמע' בלימוד תורה. מה פירוש הדברים הללו? 'בית הלוי' מבאר ביאור נפלא שנראה שעמד לנגד עיני הרב זצ"ל מימי לימודיו בישיבת וולוז'ין.

כדי לקיים מצוות נדרש ללמוד הלכה. אדם הרוצה לקיים מצוות תפילין או ציצית, למשל, עליו ללמוד שיש צורך בצביעה לשמה ובעשייה לשמה וכן על מספר הקשרים והליפופים הנצרכים. לשם כך ישנו הכרח ללמוד את כל הפרטים הקטנים המצויים ב'משנה ברורה'. זהו לימוד על מנת לקיים את המצוות, ועל כן הוא בבחינת "נעשה". היינו שה'זוהר' הקדוש מסביר שכאשר אמרו בני ישראל "נעשה" הייתה כוונתם שילמדו את ההלכה המדריכה כיצד לקיים את המצוות. באמצעותה נדע כיצד עושים תפילין, כיצד מדליקים נר חנוכה, כיצד בודקים חמץ וכדומה. על מנת לקיים מצוות חייבים ללמוד את הלכותיהן. לפיכך סובר ה'מגן אברהם'⁷ שאף נשים מברכות ברכת התורה, כיוון שאף הן נדרשות ללמוד את הלכות המצוות שעליהן לקיים.

מוסיף 'בית הלוי' שישנו לימוד מסוג שני, שהינו נעלה יותר - לימוד התורה מצד עצם מצוות תלמוד תורה. זהו לימוד שתכליתו אינה לדעת מהו האופן הנכון להניח תפילין, אלא תכלית בפני עצמה - לימוד תורה לשם לימוד תורה⁸.

אם היינו עורכים משאל בין תלמידי הישיבה אודות סיבת בואם לישיבה היינו מקבלים בודאי מגוון תשובות: רבים יגידו שברצונם לדעת ללמוד דף גמרא לבדם, אחרים יאמרו שמטרתם לקבל ערכים, שלישי

יאמר שברצונו לבנות בית ערכי, רביעי יגיד שהוא מעוניין לחיות חיים יותר שלמים. כל אלו הן סיבות נכונות, שהלוא על ידי לימוד התורה ניתן להגיע לכל הדברים הללו, כפי שאנו רואים בפועל בחיים. אמנם, לא זהו עניינו של לימוד התורה. לימוד תורה אינו לשם תועלת צדדית, חשובה ככל שתהיה. **אנו לומדים תורה משום שצריך ללמוד תורה, ואגב זה ישנם הרבה רווחי משנה.** האמת הצרופה היא שמצוות תלמוד תורה היא מצווה בפני עצמה, שאינה מיועדת לשם השגת תועלת אחרת⁹. לימוד שכזה מגדיר הרב זצ"ל כלימוד הנובע מ"הוקרת התורה מצד סגולתה האלוקית".

לאור זאת מפרש 'בית הלוי' שאילו עם ישראל היה אומר "נשמע ונעשה", ולא "נעשה ונשמע", הייתה הכוונה שנשמע את ציווי התורה ונקיימנו. למשל: נשמע את הלכות תפילין ונניח תפילין, נשמע את הלכות חנוכה ונדליק נרות חנוכה - נשמע את ההלכות ונוכל לעשותן. במקרה שכזה היינו זוכים רק לכתר אחד - כתר קיום התורה. אמנם, כאשר הקדימו "נעשה" ממילא מילה זו כבר כוללת גם את הלימוד המעשי של קיום המצוות, וממילא כשאמרו "נשמע" הכוונה הייתה לעצם הלימוד כתכלית בפני עצמה. ניתן לכך דוגמה קיצונית: כאשר לומדים פרשת עיר הנידחת או בן סורר ומורה, שייתכן שלא היו ולא נבראו¹⁰, הלימוד הינו רק מצד עצם הלימוד ולא לשם תועלת מעשית כלשהי. רבים מצפים לתוצאה כלשהי מלימוד התורה. לעיתים קרובות נשאל בחור שפנה ללמוד בישיבה: איזו תעודה תקבל? מה יצא לך מזה? אולם האמת היא שתכלית הכל היא לימוד התורה שהוא מצד עצמו דבר נפלא.

על כן אומר הרב: "הקדמת נעשה לנשמע מציינת את הוקרת התורה מצד סגולתה האלוקית יותר על מה שראוי להוקירה מצד התועלת המעשית שיש בלימודה". צד ה"נשמע" שבלימוד התורה גדול מאשר הצד של ה"נעשה", של הלימוד לשם הקיום, ובגינו זכינו לכתר נוסף - כתר לימוד התורה.

⁹ עיין נפש החיים, שער ד, פרק ג: "הנהגת האדם בשעת עסק התורה בדיני המצוות והלכותיהן... יהיה לשמן - פירוש: לשם הדברי תורה, היינו לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול".
¹⁰ עיין סנהדרין, דף עא, עמוד א

⁶ זוהר חדש, אחרי מות, דף עז, עמוד א

⁷ סימן מז, סעיף קטן יד. עיין שם בבית יוסף.

⁸ עיין אורות התורה, פרק ב, סעיף א: "עניין תורה לשמה - לשם התורה. כי מציאות החכמה הוא רצון ה' יתברך שתהיה בפועל... והנה כל הלימוד תורה הוא מוציא מהכוח אל הפועל את מציאות חכמתה מצד עצמו".

גם כשלומדים סוגייה של טיפת חלב שנפלה על קדרת בשר ייתכן שיש צד שלומדים כדי לדעת את ההלכה במקרה שיתרחש כך; גם כשלומדים הלכות תפילה לעיתים זהו מתוך מטרה לדעת מה לעשות אם חלילה נאחר לתפילה וכדומה. אולם, עיקר הלימוד הוא כאשר אנו לומדים "מצד סגולתה האלוקית" של התורה, וממילא גם נדע כיצד לנהוג.

זו משמעותו הגדולה של לימוד התורה. עלינו לגשת ללימוד מתוך מבט עליון זה, המתבונן על הלימוד כעצם התכלית. מבט זה מבליט את מעלת ישראל, שנשמתו האלוקית הישראלית מתגלה בתורה, אשר דרכה ודרך עמלה אנו מתחברים אל הנשמה האלוקית הטמונה בנו¹¹. עלינו להתאמץ לנפוח בשלהבת התורה המרצדת בליבנו, כדברי הרמח"ל ב'דרך עץ החיים'¹², וללבות את האור הגדול הגנוז בתורה ובנשמתנו. על ידי כך נתחבר אל הקב"ה שמתגלה בתורה¹³.

¹¹ עיין עולת ראייה, חלק א, עמוד נט ד"ה ברוך (במהדורה הישנה): "בהעסק שאנו מתעסקים בדברי תורה הרי יש לנו קשר עם המקוריות של החיים, שזהו עניין נעלה מכל ערך של תלמוד... שהיא מאשרת את האדם בתכונה של המגע הרוחני שיש לנשמה עם שפעת חיי האמת... שמתעטר בה ועל ידה כל מי שיש לו עסק עם התורה".

¹² בתחילתה: "כאשר תראה הגחלת שאינה מלהבה והשלהבת היא בתוכה כמוסה וסגורה, אשר בהפיח בה אז תתפשט ותתלהב ותצא מתרחבת והולכת... - כן התורה הזאת אשר לפנינו, כי כל מלותיה ואותיותיה כמו גחלת הן, אשר בהצית אותן כן כאשר הן, לא ייראו כי אם גחלים וגם כמעט עמומות, ומי שישתדל לעסוק בה, אז תתלהב מכל אות שלהבת גדולה, ממולאה בכמה גוונים - הן הידיעות העומדות צפונות בתוך האות ההיא... והנה החכמה כבר ניתנה מן הקדוש ברוך הוא בלב כל בני האדם. אך כדי שתתגבר צריך שאותו הפה המקיים אותה ינשב בכח, ואז נעשה ממש כמו האש גם כן".

¹³ עיין תניא, פרק ה: "ולשמה' היינו כדי לקשר נפשו לה' על ידי השגת התורה איש כפי שכלו".